

GRO

Het Concerthuis in Groningen krijgt de titel Nationaal Chemisch Erfgoed. De Groningse hoogleraar scheikunde Sibrandus Stratingh (1785-1841) demonstreerde hier voor het eerst zijn uitvinding: de elektrische wagen.

FRANK VON HEBEL

De *Groninger Courant* publiceerde op vrijdag 6 november 1835 een artikel over een bijzondere demonstratie die het Genootschap ter bevordering der Natuurkundige Wetenschappen in het Concerthuis bijwoonde:

'(...) Bovendien werd het Genootschap op eene zeer aangename wijze verrast door de mededeeling van een werktuig (...) door de heeren S. Stratingh, Ez., en C. Becker tot stand gebracht, door hetwelk door middel van eenen kunstig aangebragten Elektromagnetische stroom eene geregelde beweegkracht wordt daargesteld, blijkbaar doordien het geheele werktuig op raderen aangebragt, door zijne eigene kracht wordt voortgestuwd, en dus als tot een model en bewijs van de mogelijkheid van een Elektromagnetischen wagen dienen kan. (...)'

De eerste elektrische wagen ter wereld was een feit. Deze Tesla avant la lettre behaalde een duizelingwekkende snelheid van naar schatting 5 kilometer per uur. Met een tjokvol geladen accu hield het 3 kilo zware voertuigje het ongeveer 20 minuten vol en het was in staat om de helft van zijn gewicht mee te zeulen.

Het Concerthuis krijgt komende woensdag de stempel Nationaal Chemisch Erfgoed. Dit is een initiatief van de Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging. „Stratingh presenteerde de resultaten van al zijn onderzoeken, dus niet alleen de elektrische wagen, eerst aan het genootschap in het Concerthuis”, legt Ulco Kooystra uit. „Dat is dé reden waarom juist dit pand deze status krijgt.”

De medewerker van Documentatiecentrum voor Nederlandse Politieke Partijen schreef in 2022 over het leven van Stratingh het boek *De scheikunstenaar*. „In de praktijk betekent dit dat er op de gevel van het pand een plaquette komt”, vertelt Kooystra.

Stratingh was een van de oprichters van het Natuur- en Scheikundig Genootschap dat sinds 1831 in het Concerthuis bivakkeert. „Het pand was destijds vooral populair als locatie voor trouwerijen, recepties en feesten. Het genootschap kocht het pand in 1838 en het is nog steeds zijn eigendom. Het bestuur vergadert nog altijd in de Kapteynszaal. Het onderste deel is een café en dit wordt verhuurd.”

De Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging wijst sinds 2018 elk jaar een object (meestal een pand) aan dat als Nationaal Chemisch Erfgoed wordt benoemd. „Dit keer was de vroege negentiende eeuw aan de beurt”, legt Ernst Homburg van de commissie uit die de no-

Het beroemde elektrische karretje van Stratingh was ongeveer 30 centimeter groot. Voor het programma *Jekels Jacht* van Diederik Jekel lieten de programmamakers een technische school een groter karretje bouwen. FOTO: CORNÉ SPARIDAENS

Concerthuis wordt Nationaal Chemisch Erfgoed

minaties regelt. „En dan kun je gewoon niet om Stratingh heen.”

Want Stratingh was niet alleen de uitvinder van de elektrische wagen, ook al verkeerde deze nog in embryonale staat. Enkele decennia voor Thomas Edison vond hij de gloeilamp uit. Maar de hoogleraar zag er

niet echt een toekomst in, ongetwijfeld omdat hij destijds ook met zogeheten koolspitslampen werkte die veel meer licht gaven.

Stratingh waagde zich ook nog als een soort Breaking Bad aan de ontwikkeling van morfine. Deze pijnstiller was een relatief recente vinding en erg kostbaar. Zijn doel was het

ontsmetten. Ziekenbezoek moest voor- en achteraf de handen wassen.

De scheikundige bouwde ook de eerste Nederlandse stoomwagen. Met een door turf aangedreven exemplaar dat plek bood aan ongeveer vijf personen, tufte hij in 1834 door de straten van de stad. Niet veel later volgde een tweede proefrit, deze keer over de 'nieuwe klinkersteenweg' naar De Punt en Assen. De reis duurde 6,5 uur, maar dit kwam vooral door alle toeschouwers die de wagen, een combinatie van ijzer, koper en hout, kwamen bezichtigen.

Koning Willem I hoorde van het experiment en was enthousiast. Hij toog enkele jaren later, in 1838, naar Groningen om een kijkje in het laboratorium van de geleerde te nemen. Ook gaf de koning een premie van 650 gulden aan de instrumentenmaker Becker, die de stoomwagen had gebouwd. Dit zou immers het vervoer van de toekomst worden, niet wetende dat de regering uiteindelijk toch de voorkeur aan de ontwikkeling van de spoorwegen zou geven.

Het laboratorium was gevestigd bij het woonhuis van Stratingh aan de Ossenmarkt 5. Het had maar weinig gescheeld of het was dit pand geweest – en niet het Concerthuis – dat zich vanaf woensdag Nationaal Che-

Het Concerthuis in Groningen.

FOTO: TANVA VAN LOENEN

misch Erfgoed mag noemen.

Homburg: „We twijfelden tussen het Concerthuis en zijn woning met het bijbehorende laboratorium. Hier is immers onder meer de elektrische wagen ontwikkeld. Maar het laboratorium is afgebroken en dit gaf voor ons de doorslag.”

Het predicaat betekent niet dat het pand nu een extra beschermde status krijgt. „Het gevolg is dat wij het Concerthuis steeds onder de aandacht brengen. Zie het als een soort oorkonde.”

Sibrandus Stratingh
BRON: UNIVERSITEITSMUSEUM

Stratingh bouwde elektrische wagen, bestreed Groninger Ziekte en vond de gloeilamp uit

medicijn goedkoper te maken.

De geleerde hield zich ook bezig met de bestrijding van de dodelijke 'Groninger Ziekte' waar uiteindelijk 10 procent van de bevolking aan bezweek. Stratingh gebruikte chloorverbindingen om infectiehaarden te

Stratingh bouwde de eerste Nederlandse stoomwagen.

BRON: UNIVERSITEITSMUSEUM